

انتقال سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری:

معیارهای به کارگیری تجربیات سیاستی سایر کشورها در ایران

سید محمد حسین شجاعی

(پژوهشگر پژوهشکده مطالعات فناوری)

سید حبیب‌الله طباطبائی

(عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)

سرشناسه: شجاعی، سیدمحمدحسین، ۱۳۴۳ -

عنوان و نام پدیدآور: انتقال سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری: معیارهای به کارگیری تجربیات سیاستی سایر کشورها در ایران / تألیف سیدمحمدحسین شجاعی، سیدحسین‌الله طباطباییان، ناصر علمی امیر محمودزاده.

موضوعات نشر: اصفهان: انتشارات گنگاش با همکاری پژوهشگاه شاخص پژوه، رصد خانه علم و فناوری و انجمن آمایش سیزمین ایران، ۱۳۹۲

مشخصات ظاهری: د. ۱۴۸ ص.؛ مقبوره. جدول.

پادداشت: کتابنامه، ص. ۱۲۴-۱۳۹.

عنوان دیگر: معیارهای به کارگیری تجربیات سیاستی سایر کشورها در ایران.

موضوع: سیاست علمی -- ایران.

موضوع: تکنولوژی -- ایران -- آینده‌نگری.

موضوع: علوم -- ایران -- آینده‌نگری.

موضوع: نوآوری -- ایران.

شناسه افزوده: طباطبایی، سیدحسین‌الله، ۱۳۲۴ -

وضعیت فهرست‌دهی: فهرست شده.

رده بندی دهک: ۳۷۳.۱۳۹۲:ش ۱۳۹۲:الف: Q۱۲۷۰

رده بندی دیویی: ۳۰۳.۵۸۳-۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۱۴۸۷۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۴۵-۱۸۰۰۰-۰

انتقال سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری:

معیارهای به کارگیری تجربیات سایر کشورها در ایران

Science, Technology and Innovation Policy Transfer

تألیف:

سید محمدحسین شجاعی

(پروفسور پژوهشگاه مطالعات فناوری)

سید حسین‌الله طباطباییان

(عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)

ناشر: انتشارات گنگاش با همکاری پژوهشگاه شاخص پژوه،

رصدخانه علم و فناوری و انجمن آمایش سیزمین ایران

ناظر علمی: دکتر امیر محمودزاده

معاونات طراحی: چاپ و برنامه ریزی: موسسه خاکپرز فرهنگ

مدیر فنی: تولید و چاپ: مهدی رفائی

گرافیک و صفحه بندی: وحید سبزواری

قطع: وزیری

نوبت چاپ: اول، بهمن ۱۳۹۲

تعداد نسخه: ۱۴۸۱ نسخه

شمارگان: ۱۰۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

انواع چاپ: پستال

چاپ و صفحه‌آرایی: گنگاش

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۴۵-۱۸۰۰۰-۰

پست الکترونیک: info@shaheedrajshahi.com
www.shaheedrajshahi.com
info@shaheedrajshahi.com

چاپ و نشر گنگاش

فهرست اجمالی

۱	پیشگفتار.....
۳	درآمد.....
۴	۱ چرایی و چیستی این مطالعه.....
۷	۲ پیش از آغاز: نگاهی به چرخه‌ی سیاست.....
۱۳	به‌کارگیری تجربیات سیاستی به چه معنا است؟.....
۱۴	۱ همگرایی سیاست.....
۲۱	۲ انتشار سیاست.....
۲۷	۳ انتقال سیاست.....
۷۱	۴ یادکردن سیاستی.....
۷۸	۵ مروری بر حوزه‌های مطالعاتی مرتبط با به‌کارگیری تجربیات سیاست‌گذاری.....
۸۲	۶ نتیجه‌گیری.....
۸۴	چگونه چارچوبی نظام‌مند از معرفی معیارهای انتقال سیاست ارائه کنیم؟.....
۸۵	۱ روش ارائه‌ی رچوب سنجی معیارهای انتقال سیاست.....
۹۹	۲ نتیجه‌گیری.....
۱۰۰	معیارهای به‌کارگیری تجربیات سیاستی.....
۱۰۱	۱ چارچوب شناسایی معیارهای انتقال سیاست‌های نفع.....
۱۰۴	۲ معیارهای انتقال سیاست‌های نفع.....
۱۲۴	۳ الگوی کاربردی استفاده از چارچوب معیارهای انتقال سیاست.....
۱۲۹	نتیجه‌گیری.....
۱۳۴	منابع.....

فهرست تفصیلی

۱	پیشگفتار.....
۳	درآمد.....
۴	۱ چرایی و چیستی این مطالعه.....
۷	۲ پیش از آغاز: نگاهی به چرخه‌ی سیاست.....
۸	۲.۱ تنظیم دستور کار: تشخیص مسئله و انتخاب موضوع.....
۹	۲.۲ سیاست‌گذاری: طرح‌ریزی سیاست و تصمیم‌گیری.....
۱۰	۲.۳ شکل‌گیری دیدگاه‌ها.....
۱۰	۲.۴ اجرای سیاست.....
۱۰	۲.۵ آشکار شدن تأثیرات.....
۱۱	۲.۶ ارزیابی.....
۱۳	به‌کارگیری تجربیات سیاستی به چه معنا است؟.....
۱۴	۱ همگرایی سیاست.....
۱۵	۱.۱ گونه‌های همگرایی.....
۱۵	۱.۲ دلایل همگرایی سیاست.....

۱۷	سازوکارهای علمی	۱،۲،۱
۱۹	سازوکارهای تسهیل‌گر	۱،۲،۲
۲۱	انتشار سیاست	۲
۲۶	چارچوب مفهومی انتشار نوآوری‌های سیاستی توز	۲،۱
۲۷	انتقال سیاست	۳
۲۸	پیشینه	۳،۱
۳۰	دلایل رشد انتقال سیاست	۳،۲
۳۰	دلایل انتقال سیاست	۳،۳
۳۱	انتقال اختیاری	۳،۳،۱
۳۳	اجبار مستقیم	۳،۳،۱
۳۴	اجبار غیر مستقیم	۳،۳،۲
۳۵	محتوای انتقال سیاست	۳،۴
۳۷	بازریز انتقال سیاست	۳،۵
۳۷	بازران رسمی (دولتی)	۳،۵،۱
۳۷	بازران سیاستی	۳،۵،۲
۳۸	بازران سیاست‌گذاری	۳،۵،۳
۳۹	بنیادهای جمع‌ه	۳،۵،۴
۴۰	دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، خبرگان	۳،۵،۵
۴۱	سازمان‌های مردم‌نهاد و سازمان‌های فراملی و بین‌المللی	۳،۵،۶
۴۲	نهادهای کسب و کار و شرکت‌ها: چندملیتی	۳،۵،۷
۴۳	کانون‌های تفکر و مؤسسات سیاست‌رهی	۳،۵،۸
۴۴	نکاتی در مورد بازیگران غیر دولتی	۳،۶
۴۹	منشا و مبدا سیاست‌های قابل انتقال	۳،۷
۴۹	شیوه‌های انتقال سیاست	۳،۸
۵۱	عوامل مؤثر بر موفقیت انتقال سیاست	۳،۹
۵۳	چارچوب‌های تحلیل انتقال سیاست	۳،۱۰
۵۴	چارچوب تحلیل انتقال سیاست دولتی و مارش	۳،۱۰،۱
۵۸	تحلیل چندسطحی انتقال سیاست اونس و دیویز	۳،۱۰،۲
۶۳	چارچوب تحلیلی دولتی و ویشومورسکی	۳،۱۰،۳
۶۵	مروری بر رویکردهای موجود در مطالعات حوزه‌ی انتقال	۳،۱۱
۶۵	رویکردهای فرایند محور	۳،۱۱،۱
۶۶	رویکردهای تجربه محور	۳،۱۱،۲
۶۸	رویکردهای ایده‌پردازانه	۳،۱۱،۳
۶۹	رویکردهای تطبیقی	۳،۱۱،۴
۷۰	رویکردهای چندسطحی	۳،۱۱،۵
۷۱	یادگیری سیاستی	۴
۷۶	موانع یادگیری	۴،۱
۷۸	مروری تطبیقی بر حوزه‌های مطالعاتی مرتبط با به‌کارگیری تجربیات سیاست‌گذاری	۵
۷۸	آگاهی و قصدمندی	۵،۱

۵,۲	کنشگر یا ساختار؟	۷۸
۵,۳	تغییر و عمل بیرونی	۷۹
۵,۴	تمرکز تحلیل	۸۰
۵,۵	متغیر وابسته‌ی تحقیق	۸۰
۵,۶	نگاهی دقیق‌تر به انتقال و انتشار سیاست	۸۰
۶	نتیجه‌گیری	۸۲
	چگونه چارچوبی نظام‌مند برای معرفی معیارهای انتقال سیاست ارائه کنیم؟	۸۴
۱	روش ارائه‌ی چارچوب شناسایی معیارهای انتقال سیاست	۸۵
۱,۱	مبنای نظام‌مندی چارچوب و شاخص‌های انتخاب آن	۸۶
۱,۲	روش ارائه‌ی چارچوب براساس مبنای مختار نظام‌مندی	۹۱
۲	نتیجه‌گیری	۹۹
	معیارهای به‌کارگیری تجربیات سیاستی	۱۰۰
۱	چارچوب شناسایی معیارهای انتقال «سیاست‌های نفع»	۱۰۱
۲	معیارهای انتقال سیاست‌های نفع	۱۰۴
۲,۱	جهت‌گیری انتقال سیاست در ظرفیت سیاست‌گذاری	۱۰۴
۲,۲	بستر، اختار انتقال سیاست در ظرفیت سیاست‌گذاری	۱۰۵
۲,۳	محصول انتقال سیاست در ظرفیت سیاست‌گذاری	۱۰۷
۲,۳,۱	مسئله، اصل، سه سیاست علم، فناوری و نوآوری	۱۰۹
۲,۳,۲	بازیگران بنیادی سیاست علم، فناوری و نوآوری	۱۱۱
۲,۳,۳	ابزارهای سیاسی سه سیاست علم، فناوری و نوآوری	۱۱۲
۲,۴	جهت‌گیری انتقال سیاست در زمینه سیاست‌گذاری	۱۱۳
۲,۵	بستر/اختار انتقال سیاست در زمینه سیاست‌گذاری	۱۱۳
۲,۵,۱	تحلیل نهادهای محیط‌های دهنده و گیرنده سیاست	۱۱۴
۲,۵,۲	تحلیل امکان نهادی‌شدن سیاست‌ها	۱۱۶
۲,۵,۳	داده‌های کاربردی برای به‌کارگیری چارچوب‌های نظری	۱۱۷
۲,۵,۴	بسترها و ساختارهای علم، فناوری و نوآوری	۱۱۷
۲,۶	محصول انتقال سیاست در زمینه سیاست‌گذاری	۱۱۸
۲,۷	جهت‌گیری انتقال سیاست در وسیله‌ی سیاست‌گذاری	۱۲۰
۲,۸	بستر/اختار انتقال در وسیله‌ی سیاست‌گذاری	۱۲۲
۲,۹	محصول انتقال در وسیله‌ی سیاست‌گذاری	۱۲۳
۳	الگوی کاربردی استفاده از چارچوب معیارهای انتقال سیاست	۱۲۴
	نتیجه‌گیری	۱۲۹
	منابع	۱۳۴

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱. چرخه‌ی سیاست‌گذاری ۹
- شکل ۲. منحنی S شکل پذیرش یک نوآوری سیاستی در طول زمان ۲۵
- شکل ۳. ویژگی‌های نوآوری و سازوکار انتشار ۲۷
- شکل ۴. طیف درس‌آموزی تا اجبار ۵۷
- شکل ۵. تحلیل چندسطحی انتقال سیاست ۵۹
- شکل ۶. مسیرهای انتقال سیاست ۶۱
- شکل ۷. شکل‌گیری و توسعه‌ی یک شبکه‌ی انتقال سیاست اختیاری ۶۳
- شکل ۸. انتقال سیاست: سطوح، بازیگران، وجوه، گزینه‌ها و فرایندها ۶۴
- شکل ۹. رانج، نیروی فرایند یادگیری و انتقال سیاست ۷۷
- شکل ۱۰. ۱. دیدگی حوزه‌های سیاست، فرهنگ و اقتصاد در جامعه ۹۱
- شکل ۱۱. چرخه‌ی سیاست‌گذاری ۹۲
- شکل ۱۲. کشیدگی توسعه، ساختار و اثر در فضای علم، فناوری و نوآوری ۹۴
- شکل ۱۳. تحلیل موضوع، طریق، چارچوب ۹۷
- شکل ۱۴. سطوح الزام، روش، دسترسی به چارچوب ۹۹
- شکل ۱۵. فراچارچوب تحلیل مدیریت موضوع ۱۱۹
- شکل ۱۶. طرح الگوی به‌کارگیری پارچه معیارهای انتقال سیاست ۱۲۷

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱. سازوکارهای علی همگرایی سیاست ۱۸
- جدول ۲. عوامل همگرایی سیاست ۳۰
- جدول ۳. ویژگی‌های اجتماعات سیاستی، اجتماعات دانشی و شبکه‌ی انتقال سیاست ۴۸
- جدول ۴. شیوه‌های بدیل برای انتقال سیاست (درس‌آموزی سیاری) ۵۰
- جدول ۵. پرسش‌های کلیدی چارچوب تحلیل انتقال سیاست در روتنزمار ۵۵
- جدول ۶. مقایسه‌ی انتقال سیاست و انتشار سیاست ۸۲
- جدول ۷. ماتریس ارتباط اوصاف جامعه ۸۹
- جدول ۸. تقویم بردار توسعه، ساختار و اثر به خود ۹۳
- جدول ۹. ماتریس پایه‌ی چارچوب تحلیل و شناسایی معیارهای انتقال سیاست ۹۵
- جدول ۱۰. نمایش چارچوب نهایی ۹۸
- جدول ۱۱. چارچوب کاربردی شناسایی معیارهای انتقال سیاست‌های نفع ۱۰۳
- جدول ۱۲. مقایسه‌ی حکومت‌های پارلمانی و ریاستی ۱۰۶
- جدول ۱۳. بخش‌های مختلف نظام ارزیابی سیاست‌ها ۱۰۷
- جدول ۱۴. ابعاد تأثیرات مداخلات ۱۰۸
- جدول ۱۵. مقایسه‌ی سیاست علم و سیاست فناوری ۱۰۹
- جدول ۱۶. ارکان نهادی و حامل‌ها ۱۱۴
- جدول ۱۷. یادآوری جدول ۱۰ ۱۲۵
- جدول ۱۸. مؤلفه‌های مفهوم به‌کارگیری تجربیات سیاست‌گذاری ۱۳۱

پیشگفتار

تجربیات اندک - اما رو به رشد - سیاست‌گذاری علم، فناوری و نوآوری کشور در کنار ضرورت حرکت به سمت اقتصاد مبتنی بر نوآوری یا اقتصاد خلاق، ناگزیر موجب توجه گسترده‌ی سیاست‌گذاران به تجربه‌های بیرونی و ابزارهای سیاستی کشورها بوده است و این اتفاق اگر در سایه‌ی تدبیر، جامع‌نگری و آینده‌نگری، توجه به نظام ارزشی و توانمندی‌های ملی؛ قابلیت‌ها و توانمندی‌های موجود برای تحقق سیاست‌ها و ملاحظات از این دست رخ ندهد، سبک است به غلبه‌ی تبعات منفی بر آثار مثبت آن بیانجامد. استفاده از تجربیات خارجی سیاست‌گذاری ما را با پرسش‌هایی در مورد عوامل مؤثر دخیل در استفاده بهینه از این تجربیات و شیوه‌های بهره‌گیری از آنها برای سیاست‌گذاری موفق در حوزه‌ی علم، فناوری و نوآوری مواجه می‌کند. این نوشتار می‌کوشد ابتدا با تشریح مبانی، شرایط داخلی و خارجی‌ای که توجه به چنین پرسش‌هایی را برای کشور ما حیاتی می‌سازد، برخی مسائل عمده‌ی پیش روی سیاست‌گذاران و کارشناسان این حوزه را تبیین کند و مسیری برای پژوهش در این حوزه پیشنهاد نماید.

تبیین مفاهیم پایه در حوزه‌ی چندرشته‌ای و میان‌رشته‌ای استفاده از تجربیات سیاست‌گذاری و معرفی نظام‌های مطالعاتی و دیدگاه‌های متنوعی که براساس نقطه‌ی تمرکز و پرسش‌های اصلی پژوهشگران این حوزه از مطالعات سیاست‌گذاری شکل گرفته‌اند، نخستین گام در این مسیر خواهد بود. به این ترتیب، برای دستیابی به فهمی صحیح و دقیق از مفهوم تجربیات سیاست‌گذاری لازم است با مفاهیمی مانند «انتقال سیاست»، «انتشار سیاست»، «همگرایی سیاست»، «درس‌آموزی» و «یادگیری سیاست» آشنا شویم و نقاط اشتراک و افتراق و شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها را بدانیم.

فصل سوم را به تشریح مبانی دست‌یابی به چارچوب شناسایی معیارهای به‌کارگیری تجربیات سیاست‌گذاری اختصاص داده و از چرایی و چگونگی ارائه چنین چارچوبی سخن گفته‌ایم و برای این کار مبنای نظام‌مندی این چارچوب و معیارهای انتخاب آن را مقدمه‌ای به بحث از روش ارائه‌ی چارچوب قرار داده‌ایم. پس از معرفی چارچوب نوعی شناسایی معیارهای به‌کارگیری تجربیات سیاست‌گذاری در ادامه با قرار دادن این چارچوب در بستر موضوعی خود آن را از حالت کلی خارج کرده و کاربرپذیر می‌کنیم. در فصل چهارم چگونگی استفاده از این چارچوب برای شناسایی معیارهای انتقال سیاست تشریح می‌شود و سپس این معیارها را به‌شمار می‌آوریم. به‌علاوه، اشاره‌ای خواهیم داشت به مدل به‌کارگیری این چارچوب. کارکرد این مدل تبیین گزینه‌های مناسب برای تصمیم‌گیران در زمان انتقال سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری و چگونگی مواجهه‌ی آنان با این گزینه‌ها (بر پایه‌ی چارچوب ارائه شده) است. فصل پنجم - و آخر - خلاصه‌ای از مباحث مطرح‌شده در فصل‌های پیش ارائه می‌نماید.